typographorum, non eluitur ob pinguedinem: & nigerrimum est, quoniam totam superficiem ob tenuitatem occupat: neq; diffunditur, ut scriptorium: imò madida charta, & minimum habens glutinis, prælo subijcitur. Vix eluitur etiam post multos dies. Sed de his alibi dictum est. Constat sanè faciem sic posse mutari: alia quoq; rugas tollunt, alia inducunt: color etiam capillorum, & barbæ mutatur, ut sic periùs docui. Dignoscuntur enim homines maximè quinq; signis, faciei habitu, colore, statura, uoce, ac uestibus. Vestes facillimè, inde colos, pòst uox mutari possunt: faciei habitus, & maximè hominem prodit, & difficillimè peruertitur: omnia tamen magico auxilio, naturali tamen, permutari possunt. Hoc est quod antiqui sub fabuloso uelamine prodiderunt, dicentes, hominem posse reddi inuisibilem: talis enim est, qui non potest agnosci. Sunt autem quidam, qui uel solo incessu laruati dignoscuntur, alij sola intuendi consuetudine.

Hominis mutatio.

MENTIS PRÆSAGIA, ET ORACVLA. CAP. LXXXVII.

Tria præsagiorum genera.

MENTIS præsagia tribus modis fiunt: alia quidem in somnis uotiuis, uelut qui Aesculapij templo curabãtur somnio admoniti. Sic Caracalla concepto furore, quòd Getam fratrem occidisset, sanatus est. Alia uerò aliquid agentes, ut oraculum Colophonium, ebibita fontis aqua, qua in furorem agebantur: Branchidicum, cùm sedentes ad fontem hausto uapore diuinabant: Delphicum, cum sedentes ad os antri: & Trophonium, cùm antrum ingrediebantur. Spontaneum, cùm nihil agendo

Oraculorũ genera quatuor.

mens

mens præsagit. Facilius autem est præsagire in somnis ac ectasi, quàm cùm prudentes sumus: quoniam seu dæmon, seu cœli uis quædam, seu simulachrum causa sit: omnino fa cilius mouet mentem non occupatam sensibus, quàm implicitam alienis negocijs. Non secùs ac qui in nocte exiguos sonos percipiunt, in die autem non. Quò fit, ut qui subtili sunt mentis acumine, & puri à cibis, moderatiq; & absti mij, & carnes non edentes, & à Venere, ciuilibusq; negocijs remoti (quoniam omnia hæc uehementibus motibus animas mouent) melius præsagiunt. Parati quoq; sacrificijs, non ob illa: est enim præter institutum hoc, sed sicut adhibita aure, mentéq; melius audimus, quàm non animaduertentes. Ob id igitur miramur errasse quandoque, cùm in tenuibus sensibilibus facilè contingere errorem, non sit admiratione dignum. Igitur seu species hæ sint cœlestes, seu naturales, seu dæmonum, cùm prætenues sint, facilè fallunt. Velut cùm in tenuibus picturis oberramus, nec tam benè collimamus filum immittentes foramini acus, ut ruentem in ostium. Et ob id dicimus, oracula esse dæmonum, quòd persuasum sit dæmones fallere. Sed mens potiùs (ut dixi) fallitur, quàm species fallunt nos. Sunt enim aut rerum, aut causarum, aut ostentantium se dæmonum. Illud uerò fecit fidem, quòd à dæmonibus prodirent responsa: quoniam ex antris illis, ubi fatidica erat, etiam usque in adytum ignis, & flamma procederet. Ignis autem dæmonibus tribui solet: malis quidem ob cruciatum, bonis uerò & à Platonicis ob splendorem, & claritatem. Videtur igitur in his omnibus puritas animæ ab effectibus causa esse, & consensus in hoc toto. Cùm enim unum sit uelut homo totus, modica festuca inter dentes recepta, molestia afficitur: ita & in mundo plurima alijs cõpatiuntur, maximè distan-

Conditiones benè præsagientis.

Præsagia, & oracula cur persæpè falsa.

Causa ueritatis præsagiorum.

tibus. Penetrat autem uis intellectuum in animas tenui spiritu reuulsas à sensibus, uelut dum de hominis miraculis loqueremur, diximus. Atq; ob hanc coniunctionem (ut anteà diximus) relucet in sensibus ab anima, quod in illis est. Sed cur per eadem, uelut & in somnijs? hoc enim multos fatigauit. Dupliciter enim illud, aut ueluti cùm oraculum respondit, Appio:

In principio huius libri.

Effugis ingentes tanti discriminis expers
Bellorum Romane minas, solusq; quietem
Euboici uasta lateris conualle tenebis.

Verùm hoc facilè dissoluitur dubium: quæ enim futura erant de illo, quanquam præter propositum interrogantis, respondit: Initium autem ex motu, ut in organis: fides enim quæ respondet pectini, resonat. Ita fatidica eam speciem mente concipit, reijciq; in sensum, quam intellectus supremus, amoto uelo, per conceptam iam uerbis imaginem in fatidica referat. Difficilius quod in somnis euenit, ut mihi nuper asturco in ouem mutari uidebatur, & ex oue in asturconem rursus: cùm uerò equitare asturconem uidebar, ibam & tutò, ut par erat, & facilè ferebar: ferebat & ouis, sed difficulter, & postmodum posse ferre desijt: atq; ita inequitans ouem albam solutus sum somno, cùm equus esset fuluus. Vnũ igitur equus, quod mihi uerè sit, & quod equus: aliud ouis, quæ mihi nulla est, & præter naturam transmutatio, & neutrum significat id, quod futurum est. Vnde igitur hoc? Ouis quidem significat fortunam, & bonam, præsertim alba, & nobilem ac potentẽ: equus ille dono mihi datus fuerat, à uenerabili Archiepiscopo beati Andreæ: significabat igitur eum mihi aliquo modo suffragaturũ, quando imago muneris eius in rem utilissimã transierat. Venerũt intra duos dies nuntij ab illo, atq; iam uisum est somniũ,

Somnium authoris mirum.

quid

quid portendat, & quale initium. Cur igitur non potiùs uidi nuncios, fortunamq; qualiscunq; futura est, quàm equum loco domini, ouem loco fortunæ? Si ad illos, qui dæmones nobis præsidere arbitrantur, dubium transferatur: facilè respondebunt, quod breui plura significantur: puta ouis quietius lucrũ, qui facilius tractatur, quàm equus, cum dubio itineris, nam modò ouis, modò equus uidebatur, ut demum me non facturum iter significaretur, minusq; lucri, quàm olim, nam ouis longè minùs equo æstimatur: absque scelere, fraude, contentione: nam ab omnibus his hoc animal immune est. Forsan & tempus designabat æstatis scilicet, nam ouis eo tempore tondetur. Cùm non plena animi satisfactione, cùm mihi conuenire haud uideretur, quòd ouem, quæ me ferre uix poterat, equitarem: indicans fortè bellum, cuius causam præbuit euentus, qui secutus est intra tres dies, occupatis Vercellis à præfectis Regis Gallorum per proditionem, unde mihi optabilius iter foret: ut utrimq; proposita conditione, electaq; quiete, præsagiret pœnitentiam electionis. Vnde igitur tam paucis qualia fuerunt ouis, & equus mihi olim dono datus, tot significari poterant? & forsan longè plura, quæ euentus postmodũ declarabit, quæ nunc difficilimũ esset præsagire. Nolle etiam dæmonas hæc tam clarè uideri, ne Fatum possit declinari, & quia forsan neq; illis omnia perspecta sunt. Vnde his inuolucris re perfecta præuidisse illos intelligimus, nec fas est subterfugere. Et quæcũq; eueniunt, præsagio melius accommodantur. At qui dæmonas in causa esse horũ negant, difficilius his respondent. Nam loco dæmonis, ipsam mentẽ accipere conuenit, quæ speciem ab intellectu supremo demissam, uelut in cauis atq; enormibus speculis, difformem reddit, atq; ideò interpretatione postmodum indigentem.

Cognitio autem, quæ à medicis, agricolis, nautis, militibusq́ habetur, non est admiratione tam digna, nec illi conuenit præsagij nomen. Neq; etiam prudentũ diuinatio debet præsagium appellari, quamuis cognitio illorũ certior, & minùs fallax sit. In se autem & causæ contemplatione, certissimum est mentis præsagium. Nostri autem ratione securior est naturalis prouidentia. Hæc autem plurimos alit: illa si benè cedat, ad maximos gradus ex infimo statu eleuat. Ob id non malè mihi fortuna usi uidentur, qui temerè quasi: audacter autem certè ex præsagio de magnis rebus & felicibus pronuntiarunt, sed non frequenter: non benè autem qui timidè & cunctanter. Ergo de magnis rebus ac fœlicibus, raroq́ securiter prædicendum. Erramus ergo bifariam, si uel timidè de his, & ambiguè prædixerimus, aut si audacter, & explicitè, cum aliqua ex tribus conditionibus defecerit. Sed & quartam adesse oportet, ut scilicet illi prædicatur, ad quem pertinet.

Nihil est quod tam celeriter euehat, quã certũ mentis præsagium.

Modi autem præsagiendi ex mente, tres sunt: somnium, spes, ac sternutatio: demonstrandum autem hos esse, neque plures, & quomodo nam uigilãtes, aut naturæ impetu præsagimus, atq; id ex sternutatione: inquit enim Aristoteles in libris de Natura animalium, sternutamentũ signum augurale, & unum è spiritibus uniuersis sanctum, & sacrum. Existimat idem auspicatiora esse, quæ post meridiem fiunt. Est autem ueritatis signũ, & liberationis à discriminibus. Symbolum uocant id augurium, in pugna obeunda fœlix, natura infestum flatum propellente: in alijs negocijs solùm haud auspicatum: adeò ut si caligas induentibus contingeret sternutare, in lectum redirent antiqui gemmatum fœlicius est. Sed in omnibus non solùm sternutamentis, uerum etiam alijs, quæ nunc dicemus, auspiciorũ generibus obseruanda

Modi præsagiendi ex mente, qui.

Quę in pręsagiendo obscura sint necessaria

uanda tria sunt: Primùm, ut nõ naturalis res sit, sed à naturali aliquantulũ dissidens, uelut & de tinnitu illo, quo ego per multos annos famæ & rumoris de me admonebar: neq; enim similis hic erat affectui morboso, quem nunc aliquando experior: hic enim intra, ac quasi fixus est, & grauis: ille leuis, & tanquam exteriùs adueniens, ac uelut separatus: quinimò & totum concutit caput, quasi cogat me animaduertere: hoc uerò seu sternutamentum foret, Socratis Deus aut dæmoniũ appellatur: res sanè mira & incredibili proxima. Dignoscitur uerò ex hoc principaliter, quòd familiaris est, & in negotijs semper ferè adueniens: neq; aliàs, quod in morbis haud contingit. Secundùm, ut hæ obseruationes sint à probis uiris factæ: nam si ueræ esse debent, quônã pacto absq; afflatu diuino erunt? quamobrem & quomodo in anima flagitijs coinquinata, sceleribus sordidæ, uitijsq; maculata? Est autem munda omni anima, quæ quatuor hæc secum retinet constanter: amorem iustitiæ, recognitionem omnium bonorum à Deo, ut nihil sibi penitùs tribuat: pœnitentiam malè factorum cum recompensatione damni iniustè alteri illati: & ut ueniam à Deo petat. Manifestum est autem quòd sobrium, & moderatum esse decet. Fiunt & malis quandoq; uera auspicia reipublicæ causa: sed malorum semper inconstantia atq; rara. Et in sceleribus patrandis nulla fiducia. Fallax enim est autor mali. Haud dubium enim esse potest, idem esse necessariò malum & mendax, uerum & bonum: quod & hi, qui de entis generibus locuti sunt, docent. Tertium est, ut nõ in leui causa hæc adhibeantur, nec repetantur, nisi cũ obscura fuerint: alterũ enim nimis soliciti est, & ad humilia opera tantũ numen reuocantis: reliquum rem desiderantis, non rei ueritatem. Digna est ueritas, quæ illam exposcentibus seu studij causa, seu ob necessi-

Anima pura, quæ requirat.

cessitatis alicuius impetum impertiatur animæ puræ, non obscœnæ.

Somnia uera quomodo impetranda.

Secundus modus est (ut dixi) per somnia, animo quidem ut propositum est, elato ad Deum, & minimè sordido, uisum autem est, ut sub ceruicali librum quempiam ad hoc intentum conuenientem ponerem. Elegi autem Vitam patrum, tanquam optimam in hoc negocio, profuitq; quanquam enim plura fabulosa contineat: certum tamen est, illos uiros beatos tanta abstinentia, tantaq; animi puritate, atq; innocentia multa promeruisse ab eo, qui fons est ueniæ, sapientiæ, beneficentiæ, atq; liberalitatis. Itaq; hæc quasi animam confirmant ad securius petendum, & firmius sperandum: nam falsa illa, quæ libro inserta sunt, non uitiant illorum dona aut uirtutes, sed in crimine historiam texentis sunt reponenda: haud enim dubium esse potest hos homines tam sanctos uidisse quàm plurima, & uera: uitamq; duxisse, si nõ omninò tam admirabilem, qualis describitur, saltem tamen asperam atq; arduam ac raram. Post Patrum uitam, si desit, Nouum testamentum supponatur capiti. Sed hoc diuinius est, minùs negocio accõmodatũ. Succedunt ergo ex his somnia clara, nitida, ordinata, læta, etiam in malo genere quæsiti sub diluculo, quæ animam admiratione plenam reddunt, diuq; in sui memoria retinent.

Sortes quomodo explorandæ.

Sortes uerò ex utroq; testamento à me deduci solent. Et raro, nec nisi in magnis (ut dixi) negocijs, & ubi humana ratio non suppediitat argumentum. Prophanum enim est, ubi naturalis prudentia nos adiuuare potest, diuinam tentare maiestatẽ: & singularia quærere auxilia cũm communia satisfaciunt. Quambrem & hæc non tuta tamen, neq; pia: ut neq; his omnibus superstitiosè uti, seu suffitis, seu notis, seu uestibus, seu dierũ obseruatione, aut alia quapiam per-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-30760-p1118-2 DFG

perdita consuetudine. cùm sufficiat mentem puram offerre purissimo illo splendori, neq; libris, aut talibus ad supplicationem indigemus, sed solùm ut nos per aliquas notas intelligamus: aut ut mentē nostram magis à corpore Deum uersus eleuemus. Quò fiat ut etiam puri suffitus thuris, quales in sacrificijs adhiberi solent, & ad ueneationem altissimi, & ad constantiam fidei uelut & libri, & ad cerebrum repurgandum uelut abstinentia, proficiant. Itaque hæc omnia ad religionem, & ad superstitionem solo mentis nutu retrahi possunt. Cauendum est autem omninò, ne pro pecunia, nec uili re, aut improba, uel improbo homine, imò uix pro alio etiam innocente, talia tentare audeas: præter enim quod irrita tunc uel in posterum r d des uaticinia ac diuinationes, margaritas suibus obijciendo, non leuem offensam superùm incurres, quam forsan protinus proprijs malis incertus causæ expiabis. Porrò alias sortes tentare omninò prophanum est: ac quasi alium, quàm cui cuncta debemus obseruantis. Sternutamenta etiam nimis curiosè stulti, quoniam nimis frequenter naturalibus causis sunt obnoxia. Illud quoque absurdissimum matutina esse irrita atque nephanda, meridiana autem firmissimi auspicij: quandoquidem à cibo faciliùs concitentur, meridiana, quàm ieunis matutina. Stultissimum uerò existimare, quod à dexteris magis, quàm à sinistris prosint, cùm talia ommosa sint, & antiquæ superstitionis deliramenta: quandoquidem aliena, non nostra, & à naturalibus causis procedentia. Erunt igitur sortes quasi mediæ inter sternutamenta, & somnia. Mihi sanè uidetur Aristoteles plus illi autoritatis tribuisse, quàm par sit, tum plerunque fiat uapore à pulmonibus delato ad caput. Et maximè cùm ipse mentē in corde, nō in capite statuat. Certius

tius igitur signum est, cordis palpitatio, & mens præsaga mali (ut inquit poëta) quàm sternutamentum. Si igitur non omninò absq; causa adueniat, nec caput occupet, libereq; ædatur, nihil prorsus significat, imò naturale est symptoma. Similiter in somnijs non semper sequi ea necesse est, sed differri, cùm mens pura fuerit, corpus uerò humore onustum ac graue: talibus enim expedit abstinentia diuturna, & exquisita uti, non tamen irrita aduenìunt somnia, sed non aduenìunt: expedit autem noscere aduenientium, quæ nam sint diuina, quæ non, ut superiùs diximus. Turbulenta enim, imperfecta, non coniuncta, obliuiosa, mutabilia, sub initio noctis uel medio inania sunt: quippe uel à memoria rerum gestarum, uel animi impetu, uel à cibis, uel humoribus proueniunt. Dubitabit autem aliquis, an ad animæ puritatem requiratur iniuriarum remissio? atq; hic quidam critici rem ipsam, ad summam reuocant seueritatem. Verùm animus ipse perpendendus est, nam leues iniuriæ condonari omninò debent: magnæ quoq; quæ fortuitò acciderunt, aut ex prouocatione, uel errore, licet tamen exigere, quod ablatum est, aut famæ, aut pecuniarum: aliter, si neget, consultò & malitiosè fecisse uidetur: quod ubi constiterit, perseueraueritq;, iam licet odisse, ut improbum, ut iniustum, ut hostem humani generis, ut seruum Dei nequissimum, & peruicacem, semper autẽ hæc æquiore animo continẽda: sed de his apertiùs in libris de Aeternitatis arcanis.

Oracula quot generum.

Nunc autẽ ad oracula transeundum, quæ duplicem habere, ut reliqua originem uidentur, bonorum atq; malorum: bonorum autem dæmonum, seu deorũ ac spirituum, nec non afflatuum, nuper memminimus: malorũ autem præstantissimum, Delphicũ. Erat enim in Phocide, ubi Boœtia mons, Parnassus duobus cacumìnibus se attollens, Thi-

torea

torea, & Hyampeo: in quorum alterius fastigio Nyso Baccho, in alterius Delphos Apolluni, in radice autem Cyrrha iuxta mare urbes sunt consecratæ: celeberrimum hoc, sed clarum responsis, quod Delo una ex Cycladibus insulis redebatur. Multis autem in locis per somnum responsa redadebantur, ut in Amphiarai templo, & in Serapis apud Canopum, & in Aesculapij apud Pergamum, & in phano Pasiphaés: in Ardali ara, & in Narbaca apud Hircanos, & Isidis Aegyptiorum, & Melopide, in Bubasto. Atque hæc partim natura, partim dæmonio, alia afflatu, uel animæ coniunctione, ut quisque Deos uenerabatur puriore mente, licet deciperetur, seruos pro domino honorans: plurima autem sacerdotum dolis conficta: nobis quidem hæc haud necessaria, sed potiùs illud querendum, quo nam pacto haberi possint. Eadem uerò ratio, quæ in alijs sacrificio purgatæ mentis Deum uenerando. Sed noli plus quærere, quàm licet. Cætera plena doloris, periculi, mendacij, superstitionis, cultusque idolorum, fœda, tristia, atque prophana, uanitatisque gentilium argumentum euidens.

Oracula quomodo fiant.

Verùm naturalia, cibis, potibus, antris, aquis, suffitibus, morbis, lapidibus stellarumque ac uisionum obseruatione constant: quæ si citra cultum dæmonum ac superstitionem fiant, utilia sunt. Cibis, si quis ab omni animante abstineat: potibus, si à uino ac lacte: antris, propter halitum terræ: aquis spontè nascentibus, quæ experimento dignoscuntur, quales etiam circa Trophonium antrum, & Helicona olim: suffitibus, maximè thuris: morbis, qui cum atra bile conueniunt (uulgus dæmonas esse censet, cùm satis manifesta sit malorum causa: alij à Deo hæc fieri censent, cùm Deus non morbos, sed sanitatem afferat: sed forsan

aliquid

aliquid est in his, quò anima uelut in somnis, à terreo uinculo liberatur) lapidibus, de quibus tum etiam stellarum obseruatione dicemus. Nihil autem tantum potest, quantum uisiones, & quæ phænomena Græci uocant. Quibusdam enim cometis fulgentibus multi consurgunt uates, quorum causa suo loco docebitur.

PRÆSAGIA TEMPESTATVM. CAP. LXXXVIII.

PRÆSAGIA tempestatum, non tantùm iucunda sunt scitu, sed uehementer utilia: non tantùm autem ad agrorũ cultum, uerùm & ad plurima obeunda negocia: quo fit, ut plurimi clari auctores, & diserte, & luculenter scripserint de his, nihil prætermittentes, quòd ad eam præcognitionem pertinere putarent. Quod uerò non exactè præsagiendi formam inuenerint, id causæ esse reor: quoniam quemadmodum ijdem uenti, his serenitatem, illis pluuias promittunt, ob locorum situm ac rationem: ita & reliqua signa non eadem omnibus sunt: differunt etenim loco, quoniam quædam admodum borealia sunt, alia autem admodum australia, quædam autem temperata, quædam etiam sunt mari aut lacubus propinqua, alia autem plurimùm absunt: quædam etiam in planitie posita, alia in montibus, alia in uallibus: eorum autem quæ iuxta montes sunt quædã ab ortu, quædam ab occasu, quædam à borea, quædam ab austro montes positos habent. Montium etiam diuersitas ex altitudine, & niuium frequentia non parua est. Quædam etiam loca pluribus montibus sepiuntur: quædã mari circumdantur, ut insulæ. Verũ nobis generalia quædã signa status temporũ tantũ referre libet.

quæ